

Karol Lewicki

ŻYCIE RELIGIJNO-KULTURALNE W POLSCE POWOJENNEJ.

Huragan wojenny, szalejący prawie sześć lat na morzach i kontynentach, dokonał nie tylko niespotykanego dotąd w dziejach, przez nową totalną ideę prowadzenia wojny, zniszczenia milionów istnień ludzkich na polach bitew, w obozach udręki, czy przez inne sposoby eksterminacji, ale i w równej mierze potraktował równie nienawistnie szereg zdobyczy kulturalnych (w jakiegokolwiek one istniały formie), zostawiając popiół, zgłiszczą i ruinę. Ten los w jak najgorszy sposób dotknął i Polskę. Tragiczny wrzesień 1939 r. pozbawił nas nie tylko, pomimo bohaterskiego oporu, niepodległości, ale wtrącił w otchłań hitlerowskiej upiornej nocy, wśród której w jakże ciężkiej męce, w błyskach krematoryjnych pieców, w salwach egzekucyjnych plutonów przyszło oczekiwać świtu Wyzwolenia. Germański okupant, pełen perfidnej przebiegłości, krzyżackiego sprytu i podstępny, utworzywszy na gruzach Państwa Polskiego dziwaczny twór, zwany „Generalnym Gubernatorstwem“, wedle zakrojonego i opracowanego metodycznie szatańskiego planu, przystąpił do jego realizacji, a skutki tego kroku nie tylko stoją nam żywo w pamięci jak koszmarny sen, ale widzimy je w blaskach codziennego dnia. Wiedząc jaką posiadają moc i znaczenie w Narodzie czynniki kulturalne, zwrócił się okupant przeciw nim, nie przebiegając w środkach stojących do jego dyspozycji. Dlatego na ziemiach polskich zdławiono szkolnictwo średnie i wyższe, pozamykano zbiory, muzea i biblioteki, by tutaj na swój sposób rozpocząć gospodarkę w płaszczyźnie potrzeb za-

klamane niemieckiego ducha. Stawiając zasadę zakazującą Polakowi pracy naukowej, zamykając przed nim wrota dawnych placówek naukowych, postanowił okupant uzyskać w tym swój własny cel: uniemożliwienie kształcenia się nowych kadr inteligencji polskiej.

Na tym tle nie można pominąć faktu, iż kultura katolicka w Polsce, mająca tutaj tak chlubne tradycje, została również przez okupanta potraktowana jako czynnik wrogi, a tym samym godny ostrej represji. Znikły zatem z powierzchni codziennego życia całe szeregi katolickich akcji, instytucji, związków, stowarzyszeń, wydawnictw, zamknęły się szkoły. Ogołocoono szereg kościołów z zabytkowych dzieł sztuki pod pretekstem „zabezpieczenia” i wywieziono do Niemiec. Niektóre z tych rzeczy wróciły i wracają na tle akcji rewindykacyjnej do kraju.

Fakultety teologiczne w uniwersytetach, na tle zniszczenia wyższego szkolnictwa, zakończyły również swoją działalność, a losy niektórych ich profesorów spłotyły się niejednokrotnie z losami współkolegów z innych fakultetów, skazanych przez okupanta na pobyt w koncentracyjnych obozach. Głośny nie tylko w kraju, ale i za granicą fakt podstępnego aresztowania w dniu 6. listopada 1939 r. znacznej liczby profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego i uwięzienie ich w obozach w Oranienburgu, a potem w Dachau, znalazł już swój wyraz w kilku osobnych wydawnictwach, jak i w artykułach mających charakter pamiętnikarsko-dokumentarny, napisanych przez kilku spośród aktorów tego niesamowitego dramatu¹⁾. Wspomnienia te napisali: prof. Konopczyński: „Pod trupa główką” (Sonderaktion Krakau) — cykl felietonów drukowanych w „Tygodniku Powszechnym”, 1945, nr 3—17; prof. Gwiazdomorski: „Wspomnienia z pobytu profesorów Uniwersytetu Jagiellońskiego w niemieckim obozie koncentracyjnym w Sachsenhau-

¹⁾ Senat Akadem. U. J. uchwałą z d. 2. III. 1945 powołał do życia specjalną komisję, mającą za zadanie zebranie szczegółowego materiału do martyrologii Uniw. Jagiell. na przestrzeni 1939—1945 i nstp. opracowanie dziejów Wszechnicy w tym okresie.

sen”. Z przedmową prof. dra St. Kutrzeby, prezesa PAU (2 wydania, 1945, s. 208); prof. Skowron. „Wspomnienia z pobytu w Dachau. Organizacja pracy naukowej w obozie”, 1945, s. 32²⁾; prof. Stołyhwo: „W niewoli u NSDAP”, 1946, s. 58; ostatnio wyszły wspomnienia doc. Urbanička: „Uniwersytet za kolczastym drutem” (Sachsenhausen - Dachau), 1946, s. 140. Jeżeli ci autorzy wspominają o księżach-profesorach, towarzysząc obozowej niedoli, to i księża b. więźniowie nie zostali w tyle. I tak ks. prof. Konstanty Michalski skreślił artykuł: „Co trzymało w obozie”, „Tygodn. Powsz.” 1945, nr 5³⁾, a następnie poświęcił dwa wspomnienia pośmiertne (druk. w cyklu: „Wspomnienia o filozofach zmarłych 1939—1945”, „Przegląd Filozoficzny” T. XLII, 1946 i odb. s. 52) ks. St. Kobyleckiemu T. J., prof. Uniw. Warsz., zmarłemu we wrześniu 1939 r., i ks. J. Salamusze, prof. Uniw. Jagiell., rozstrzelanemu w czasie powstania warszawskiego 1944 r. Na uwagę też zasługują wspomnienia obozowe ks. prof. Mariana Michalskiego: „Księża za drutami”, „Tygodn. Powsz.” 1945, nr 23-25. Wszechnica Jagiellońska, pielęgnując zwyczaj przedwojenny, wydała „Kronikę Uniwersytetu Jagiellońskiego za okres wojny 1939—1945, oraz za rok akademicki 1945” (Kraków 1946, s. 121). W części „Kroniki” (na s. 47—50) zamieszczone zostało m. in. przemówienie Dziekana Wydz. Teolog. U. J., ks. prof. dr T. Glemmy, poświęcone zmarłym podczas wojny profesorom, docentom i wykładowcom Wydziału Teolog. Wśród wymienionych znajdują się ks. ks.: Tadeusz Gromnicki, Marian Morawski T. J., Witold Klimkiewicz (zm. w obozie w Dachau), o. Atanazy Fic Z. K., Franciszek Śmi-

²⁾ Wspomnienia prof. Gwiazdomorskiego i Skowrona omówił prof. dr K. Lepszy w artykule „Dwa wspomnienia”, Tygodn. Powsz. 1946, nr 4, podobnie dr Bogusław Leśnodorski (uwzględniając i artykuł prof. Lepszego) w artykule „Causa Universitatis Jagellonicae 1939—1941”, „Życie Nauki”, 1946, zesz. 2.

³⁾ W prasie codziennej zamieścił ks. K. Michalski kilkakrotnie ankietę, skierowaną do b. więźniów obozów koncentracyjnych, prosząc o odpowiedź na kilka pytań, w tym o uwzględnienie przeżyć duchowych w okresie pobytu w obozie.

doda Zgr. Misj., Władysław Grzelak, Józef Archutowski, Jan Salamucha i Jan Mazerski Salezj. Trzej ostatni zginęli tragicznie w powstaniu warszawskim (sierpień 1944 r.).

Poza tym pojawiły się wspomnienia księży niezwiązanych z uniwersytetami, jak np. ks. Wł. Bartonia: „Powrót do życia“, „Tygodn. Powsz.“ 1946, nr 17 i ks. L. Bujacza: „Dachau“, Łódź 1946, s. 63; o pobycie księży w obozie w Stutthofie mówi Krzysztof Dunin Wąsowicz w pamiętniku „Stutthof“. Do najszerszych objętościowo spośród dotąd wydanych wspomnień obozowych, napisanych przez duchownych, należy o Alberta Z. Urbańskiego (karmelity): „Duchowni w Dachau. Wspomnienia z przeżyć około dwóch tysięcy księży w hitlerowskim obozie koncentracyjnym“, Kraków 1945, s. 126. Ważną część wspomnień o Urbańskiego stanowi załączony spis alfabetyczny tych księży, którzy zginęli śmiercią męczeńską w różnych obozach. M. in. wśród ofiar znaleźli się: o. Maks. Kolbe OFM, znany ogółowi katolików redaktor „Rycerza Niepokalanej“, ks. E. Szramek, budzieliel ruchu naukowego na Śląsku i 1-szy prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Katowicach, biskup-sufragan diecezji włocławskiej ks. M. Kozal, o nim piszą: ks. dr St. Biskupski: „Un évêque martyr, Mgr Michel Kozal. Imp. Franciscaine Missionnaire, Vanves (France)“, 1946, s. 68, oraz ks. mgr Kunka, który wydał życiorys bpa Kozala, Włocławek 1946. Dalej zamieścił o Urbański spis tych, którzy wyratowali się z obozów dzięki kłesce hitlerowskich Niemiec. Charakterystycznym jest fakt, że najwięcej ofiar poniosły: archidiecezja gnieźnieńsko-poznańska i diecezja włocławska, na które zwróciła się nienawiść okupanta w szczególny sposób. Wśród kleru zakonnego najwięcej aresztowanych było jezuitów, kapucynów i misjonarzy.

Z zestawień nazwiskowych, w których uwzględniono m. in. i wielu duchownych, zasługuje na uwagę: „Lista strat kultury polskiej“, ułożona przez prof. B. Olszewicza („Tygodnik Powsz.“ od nr 18, 1945 do nr 24, 1946), projektowana po doko-

naniu uzupełnień, jako osobna publikacja¹⁾. Uwagi krytyczne o „Liście“ wypowiedział dr M. Tyrowicz w art. „Zagadnienie rejestracji wojennych strat Polski“ („Tygodn. Powsz.“ 1945, nr. 27), stawiając przy tym słuszny postulat opracowania i opublikowania „Almanachu Ofiar Polskich“. Na osobną uwagę zasługuje ciekawe wydawnictwo w jęz. polskim, jakie ukazało się w Anglii w r. 1945. Jest to dwutomowa (łącznie 1.130 stron) praca zbiorowa pod redakcją Adama Ordęgi i Tymona Terleckiego: „Straty kultury polskiej 1939-1944“, zawierająca kilkadziesiąt wspomnień o wybitnych działaczach kulturalnych, zmarłych w okresie wojny. Wśród nich znajdują się wspomnienia o kilku duchownych, mianowicie o ks. dr St. Bednarskim T. J., wybitnym historyku szkolnictwa jezuickiego, zmarłym w Dachau, o ks. J. Prądyńskim, inicjatorze i twórcy pomnika Chrystusa Króla w Poznaniu (ks. Pr. zginął na słynnym forcie VII w Poznaniu) i o ks. N. Cieszyńskim, znanym z przyczynków hist. do dziejów Kościoła w Polsce i redaktorze „Roczników Katolickich“, który zmarł w obozie. Dodać należy, że o ks. St. Bednarskim ukazało się także wspomnienie pióra prof. dr H. Barycza, ogł. w „Pamiętniku Literackim“ T. XXXVI, z. 1—2, 1946.

Z wydawnictw w języku obcym wymienić należy „The Nazi Kultur in Poland“, London 1945, w którym losom Kościoła katol. w Polsce (zarówno w przeszłości jak i w okresie wojennym) poświęcony został rozdział „The Roman Catholic Church“. Ks. Wilhelm Szymbor Zgr. Misj. ujął dzieje prowincji Zgr. Misj. w Polsce w „Pologne. La Province pendant la guerre 1939—1945“, ogł. w „Annales de la Congrégation de la Mission (Lazaristes) et de la Compagnie des Filles de la Charité“. Tome 108-109 — Année 1943—1944, Paris 1944. Praca ks. Sz. zasługuje na podkreślenie jako pierwsze tego rodzaju ujęcie dziejów swojego zgromadzenia misjonarzy prow. polskiej (w czasie woj-

¹⁾ Równoległe z „Listą strat“ ogłosił prof. Olszewicz inne zestawienie: „Straty w świetle nauki polskiej“ (Nauka i Sztuka, R. I, nr 1, 1945 — październik), podając nazwiska zmarłych naukowców polskich według poszczególnych dyscyplin naukowych.

ny) i powinno stać się podniętą dla innych zgromadzeń i zakonów w Polsce, z których niejeden przeżył w minionym okresie dramatyczne chwile.

Podobnie, jak wspomniany wyżej Wydział Teologiczny Uniw. Jagiell. (który obok strat osobowych poniósł też straty materialne w zbiorach i urządzeniach zakładów naukowych), znaczne i analogiczne straty poniosły także wydziały teologiczne innych polskich uniwersytetów: wileńskiego, warszawskiego, lubelskiego i lwowskiego. Na uwagę zasługuje przede wszystkim (jako całość) Katolicki Uniwersytet Lubelski, który podobnie, jak inne uniwersytety w czasie okupacji, nie istniał. Z chwilą, gdy front potoczył się w kierunku zachodnim, po dokonaniu organizacji i uzupełnieniu braków, otworzono K.U.L. we wrześniu 1944 r. (rektor ks. prof. Antoni Słomkowski), reaktywując wydziały: teologiczny, prawa kanonicznego, prawa i nauk ekonomiczno-społecznych i humanistyczny. W październiku 1945 r. zorganizowano dodatkowo, pod kierunkiem prof. Czesława Strzeszewskiego, 2-letnie Studium Zagadnień Gospodarczo-Społecznych Wsi, od listopada 1946 uruchomiono nadto Wydział Filozofii Chrześcijańskiej (4-letni kurs nauk: filozofia ścisła, nauki przyrodnicze i fizyko-matematyczne; absolwenci uzyskują stopień magistra i mogą ubiegać się o doktorat). W składzie wykładowców K.U.L. zaszły liczne zmiany. Jako ofiary terroru hitlerowskiego zmarli: długoletni dziekan, a potem rektor, ks. prof. Antoni Szymański (autor „Zagadnienia społecznego”, 3 wyd. 1939), dalej prof. Czesław Martyniak (Wydz. Prawa) i prof. Henryk Życzynski (polonista). Szereg profesorów, przetrwawszy okupację, wróciło na swoje katedry, pozyskano też nowe siły, wśród nich z Uniwersytetu Lwowskiego prof. Juliusza Klejnera, Jana Czekanowskiego i Leona Halbana, na profesorów powołano nadto znanego pisarza Jana Parandowskiego, ekonomistę Stefana Zaleskiego, historyka Andrzeja Wojtkowskiego, prof. dra Kazimierza Przybyłowskiego oraz docentów: dra Stefana Kawyna i dra Józefa Gajeka. Liczba słuchaczy w roku bieżącym wynosiła 1.550 osób.

Katolicki Uniwersytet Lubelski, stanawszy w odrodzonej Polsce do pracy, rychło znalazł się, jako prywatna instytucja, w nader trudnych warunkach materialnych, uniemożliwiających normalną pracę uczelni. Dzięki jednak poparciu ze strony Rządu i społeczeństwa mógł w listopadzie 1944 r. wznowić wykłady. Obok poparcia finansowego Rząd Jedn. Nar. pomnożył i księżnicę K.U.L., przydzielając tu: 15.000 książek i około 2.000 starodruków z bibliotek poniemieckich, oraz księgozbiór z biblioteki semin. duchownego obrz. grecko-katolickiego w Przemyślu. W maju i czerwcu b. r. zorganizowano „Dzień K.U.L.”, powołano specjalne komitety, wydano broszury informacyjne i przeprowadzono za zezwoleniem władz zbiórkę uliczną. Wznowiło swoją działalność „Towarzystwo Przyjaciół K.U.L.” (mies. wkładka zł. 20.—), które rozpoczęło propagandę we właściwym kierunku. Dla zaznajomienia społeczeństwa o celach i zadaniach K.U.L. staraniem tegoż Towarzystwa wydano broszurę p. t.: „Katolicki Uniwersytet Lubelski”, Lublin 1946, s. 55 (treść: Odezwa Prymasa Polski z d. 17. IV. 1946; Apel Rektora K.U.L. ks. A. Słomkowskiego; prof. dr Andrzej Wojtkowski: O potrzebie Uniwersytetów Katolickich i ofiarności na ich utrzymanie; prof. L. Górski: Katolicki Uniwersytet Lubelski ogniskiem nauki; ks. E. Niećko: Katolicki Uniwersytet w Lublinie w służbie dla Narodu; prof. L. Białkowski: Towarzystwo Przyjaciół Katol. Uniw. Lubel. W zakończeniu podano in extenso teksty zezwoleń Władz na zbiórkę).

Na marginesie czynnej i owocnej pracy naukowej K.U.L. należy też wspomnieć o działalności „Towarzystwa Naukowego K.U.L.”, które w bieżącym roku rozpoczęło pracę wydawniczą; w cyklu „Wykłady i przemówienia” ukazała się cała seria na tematy specjalne w syntetycznym rzucie, jak np. prof. dr Jan Czekanowski: Podstawy teoretyczne antropologii i ich konsekwencje; ks. rektor Antoni Słomkowski: Pochodzenie człowieka w świetle teorii i w świetle nauki Kościoła Katolickiego; prof. dr Juliusz Klejner: Tragizm. (Prace

prof. Czekanowskiego i Kleinera wydano z zasiłku J.E. Ks. Kardynała Hlonda). Prof. dr Leon Halban: Mistyczne podstawy narodowego socjalizmu; prof. Jan Parandowski: Literatura a współczesność; prof. dr Czesław Strzeszewski: Rehabilitacja ekonomii; prof. dr Henryk Dembiński: Dyplomacja i dyplomaci w nowoczesnym państwie; dr Stanisław Skorupka: Zwroty i wyrażenia przenośne w języku potocznym; prof. dr Ignacy Czuma: Moralny koszt współczesnej wojny; ks. prof. dr Józef Pastuszka: Psychologiczne źródła niewiary; doc. dr Stefan Kawyn: Zagadnienie grupy literackiej; dr Jan Łoś: Sprawa agrarna w Rzymie w II i I wieku przed Ch. W przygotowaniu, w tejże serii, znajduje się jeszcze kilkanaście wykładów, które ukażą się drukiem, m. in. aktualna rzecz prof. dr Cezarego Berzowskiego: Organizacja Narodów Zjednoczonych. Nadto postanowiło Towarzystwo kontynuować wydawnictwo mające na celu publikowanie rozpraw doktorskich, magisterskich i seminaryjnych Wydziału Teologicznego K.U.L. Wśród tych ukazała się już praca ks. Jana Fiuty: „Istota męstwa chrześcijańskiego według nauki św. Tomasza z Akwinu”, Lublin 1946, s. 196. Ukazała się też (na razie tom I-szy) praca ks. prof. dra Józefa Pastuszki: „Psychologia ogólna”. Dzieło to jest pomyślane jako podręcznik dla seminariów duchownych i uniwersytetów.

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Warszawskiego stanął do pracy wśród tych wszystkich braków i niedostatków, jakie cechują uczelnie stołeczne, zniszczone i splądrowane na skutek ciężkich przejść wojennych. Najbardziej ucierpiał gmach Theologicum mieszczący audytoria, zakłady naukowe i zbiory biblioteczne, te ostatnie uratowały się w 40%. Spośród profesorów zmarli: ks. Kobyłecki, Bukowski, Stawarczyk i Rosłaniec (zmarł w Dachau, grudzień 1943). Obecna praca Wydziału idzie w kierunku: 1) uzupełnienia luk wśród wykładowców (głównie przez nowe habilitacje), w tej chwili Wydział liczy 11 profesorów, 8 docentów, 5 prowadzących wykłady zleczone, 4 asy-

stentów; 2) rozwinięcia działalności pedagog. na 3 płaszczyznach: grupa teologiczna zwykła, magistranci i doktoranci, grupa katechetyczna. W ub. roku akadem. Wydział liczył 178 studentów, skupiających się w 2. kołach naukowych: Koło Teologiczne i Filozoficzno-Religijne. Uniw. Wileński rozprószony znalazł przytułek dla swego Wydziału Teologicznego w Białymstoku. W analogicznej sytuacji znalazł się Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza. W tej chwili istnieje on jako „były Wydział Teologiczny”, locum uzyskał w klasztorze oo. bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, pracę pedagogiczną prowadzi zespół wykładowców lwowskiego seminarium duchownego obrz. łac., które w całości przyjechało w październiku 1945 r. Liczba alumnów na istniejących w tej chwili 4-letnich studiach wynosi około 40 osób. Ważną pomocą naukową dla studiów stanowi przewieziona biblioteka seminarium duchownego, a przede wszystkim zbiory biblioteczne bernardynów. Nie uzyskano natomiast zezwolenia na przewiezienie cennej i nowoczesnie urządzonej Biblioteki Instytutów Teolog. U.J.K., która liczyła około 50.000 vol., jak i z nią związanego (złożonego w formie depozytu) Archiwum kapitulnego lwowskiego, posiadającego m. in. inkunabuły z XV w.

W powołanych do życia w ub. roku nowych polskich uniwersytetach w Łodzi, Toruniu i Wrocławiu brak wydziałów teologicznych. Jest to fakt wysoce niekorzystny, bo dysponujemy urządzonymi, ale niewystarczająco produktywnymi pod względem ilościowym księży, wydziałami teologicznymi Uniwersytetu Jagiellońskiego, Lubelskiego i Warszawskiego. Szczególnie ważnym jest problem ewentualnego, a jakże koniecznego, powołania do życia fakultetu teologicznego w Uniwersytecie Wrocławskim. Jest to problem szczególnie ważny dla polskości odzyskanego Śląska Dolnego, a także niemniej ważny dla Śląska Górnego i Opolskiego. Wrocław zapewne z czasem stanie się siedzibą metropolity śląskiego (lub nadodrzańskiego) z wyłączonymi sufraganiąmi opolską i lubuską, stąd też stanie się aktualną kwestią powołania do życia seminarium duchownego

i wydziału teologicznego. Nie można też pominąć i Łużyc, gdyż po zniesieniu lużyckiego seminarium duchownego w Pradze młodzież lużycka musi wybierać najbliższy sobie Wrocław.

Na podkreślenie zasługuje wzrastająca liczba habilitacji na Wydziałach Teologicznych. I tak w Uniwersytecie Jagiellońskim habilitowali się: ks. dr Ignacy Różycki z dogmatyki szczegółowej, ks. dr Marian Michalski z historii dogmatów i apologetyki (obaż mianowani zastępcami profesorów), ks. dr Stan. Łach z nauk bibl. St. Testamentu oraz ks. dr Aleksander Usowicz Zgr. Misj. z filozofii chrześcijańskiej. W Uniwersytecie Warszawskim habilitowali się: ks. dr Nowicki z prawa kanonicznego, ks. dr B. Radomski z dogmatyki, ks. dr M. Żywczyński z historii Kościoła, ks. dr A. Petrani z prawa kanonicznego, ks. dr Schletz z historii Kościoła, ks. dr Jakubiec z Pisma św. i ks. dr Kwieciński z sztuki starochrześcijańskiej. Docent muzykologii w Uniwersytecie Poznańskim ks. dr Hieronim Feicht Zgr. Misj. został mianowany zast. profesora tegoż przedmiotu w Uniwersytecie Wrocławskim.

Straty wojenne pod względem liczby księży są duże, dlatego też postulat powiększenia komórek kształcących staje się postulatem zasadniczym, zasługującym na baczność uwagę. Nie można pominąć milczeniem i studiów zakonnych (bernardyni, franciszkanie, jezuiti, kapucyni, marianie, misjonarze i in.), które też w sensie ważkim przyczyniają się do uzupełnienia liczby duchowieństwa w Polsce. Dużą rolę odgrywa przyrwył młodego narybku do t. zw. małych seminariów przy niektórych zakonach i zgromadzeniach.

W parze z kształceniem idzie życie naukowe. Wielu spośród księży uprawiających czynnie naukę i badania naukowe, jest członkami różnych towarzystw naukowych, w tym najpoważniejszej instytucji jak Polska Akademia Umiejętności, powołanej znowu do życia po przerwie wojennej (pierwsze posiedzenie PAU odbyło się 21. VII. 1945), Polska Akademia Umiej. podjęła, mimo ciężkiej sytuacji finansowej, szereg prac wydawniczych, m. in. kontynuację pomnikowego Polskiego Słownika

Biograficznego pod niezawodną redakcją prof. Konopczyńskiego. Ostatnio ukazał się pierwszy powojenny, a kolejny zeszyt 25-ty Słownika, obejmujący nazwiska: Drohojowski-Dunin (tu m. in. biografia kard. Dunajewskiego pióra ks. prof. T. Glemmy i dr M. Tyrowicza), w przygotowaniu są dalsze zeszyty (cena zeszytu w prenumeracie zł. 200.—, poza tym są do nabycia zeszyty dotąd wydane).

Reaktywowano do życia (z siedzibą w Warszawie) Polskie Towarzystwo Teologiczne, które zamierza wydawać swój organ *Collectanea Theologica*. Są też próby reaktywowania Naukowego Instytutu Katolickiego, materialnie kompletnie zrujnowanego przez władze niemieckie w okresie okupacji. Zarówno Polskie Towarzystwo Teologiczne jak i Naukowy Instytut Katolicki znajdują się jeszcze ciągle w embrionalnej fazie rozwoju. Na tle wznowienia życia naukowego zwołano na dzień 25 i 26 września b. r. w Katolickim Uniwersytecie Lub. pierwszy powojenny Zjazd teologów polskich, mający charakter programowo-organizacyjno-porozumiewawczy.

Zjazd ten w zarysach przedstawiał się następująco. Dnia 25 września o godz. 9-tej rano Wielki Kanclerz K. U. L. ks. bp dr Stefan Wyszyński odprawił w kościele akademickim mszę św. inauguracyjną, podczas której wygłosił podniosłe kazanie. Z kolei o godz. 10.30 nastąpiło otwarcie Zjazdu w Auli K. U. L. i wygłoszono dwa referaty wprowadzające: 1) Zadanie teologii na przełomie dziejów — referat ks. bpa dr Jana Stepy — odczytany z powodu nieprzybycia Prelegenta, 2) Nasze zadania organizacyjne — wygłosił ks. prof. dr Aleksy Klawek (Kraków). O godz. 15.30 po południu rozpoczęły obrady poszczególne sekcje. I Sekcja Filozoficzna (przewodn. ks. prof. dr J. Pastuszka) z referatem ks. dr Oborskiego (Kielce): Neoscholastyczne studium filozofii. W Sekcji II-giej Biblijnej przewodniczący tejże ks. prof. dr A. Klawek wygłosił referat własny: Nowy psalterz Piusa XII. W III-ciej Sekcji Apologetyczno-Dogmatycznej przewodniczący jej ks. prof. dr Sz. Szydelski wygłosił referat własny: Znaczenie nowego przekładu psalmów

dla apologetyki katolickiej; ks. prof. dr J. Czuj (Warszawa): Poznańskie wydawnictwo Ojców Kościoła (odczytano z powodu nieobecności Prelegenta). W Sekcji IV-ej Moralno-Duszpasterskiej przewodniczący jej ks. prof. dr Ant. Borowski (Warszawa) wygłosił referat własny: Św. Alfons jako moralista; o. J. Woroniecki O. P. (Kraków): Nauka o doskonałości chrześcijańskiej i jej miejsce w całości teologii moralnej (odczytany z powodu nieobecności Prelegenta); o. dr F. Bednarski O. P. (Kraków): Cnota pilności w nauce podług św. Tomasza z Akwinu. W V-ej Sekcji Kanonicznej przewodniczący tejże ks. prof. dr P. Kałwa (Lublin) wygłosił referat własny: Nowe prawo małżeńskie cywilne a prawo kanoniczne; ks. prof. dr I. Grabowski (Warszawa): Eucharystia w prawie polskim przedtrydenckim. W VI-ej Sekcji Liturgicznej przewodniczył ks. prof. Adamecki (Włocławek); w VII-ej Sekcji Historycznej referat wygłosił ks. dr Marian Rechowicz: Kościół Unicki wobec ruchów narodowościowych w XIX w. W VIII-ej Sekcji Homiletyczno-Katechetycznej przewodniczył ks. prof. dr Z. Pilch (Kielce); w Sekcji IX-ej Ascetyczno-Wychowawczej (przewodn. ks. prof. dr K. Konopka, Lublin); referat o. J. Woronieckiego O. P. (Kraków), p. t. Program integralnej pedagogiki katolickiej — odczytano z powodu nieobecności Prelegenta.

Po obradach wszystkich sekcji w Domu ks. bpa Wyszyńskiego odbyło się o godz. 19-ej zebranie towarzyskie połączone z kolacją. Na drugi dzień tj. 26. IX. rozpoczęto obrady ogólne o godz. 9-ej i wygłoszono tu 3 referaty. I. ks. Pawłowski (Warszawa): Somatyczne Wniebowzięcie Najśw. Maryi Panny (wraz z rezolucją do Rzymu), II. ks. prof. dr B. Waczyński T. J. (Lublin): Nasze zadania w stosunku do polskiej myśli teologicznej w przeszłości, oraz referat III-ci ks. prof. Adamecki (Włocławek): Bibliografia filozoficzno-teologiczna w czasach wojny. W dalszych obradach ogólnych w godzinach popołudniowych ks. prof. dr Zdz. Goliński (Lublin) wygłosił referat: Obecny stan Zakładów Teologicznych w Polsce; ks. rektor Sz. Sobalkowski

(Kielce): Uwagi wychowawcze na tle regulaminu seminaryjskiego; ks. prof. dr St. Biskupski, redaktor *Ateneum Kapłańskiego* (Włocławek): Uwagi wychowawcze na tle przeżyć w obozach koncentracyjnych.

Po wyczerpaniu materiału obradowego powzięto różne rezolucje zjazdowe, przeprowadzono wybory i zakończono oficjalnie Zjazd. Wśród powziętych na Zjeździe uchwał dokonano m. in. fuzji Polskiego Towarzystwa Teologicznego z Związkiem Polskich Zakładów Teologicznych im. św. Jana Kantego w jedno Polskie Towarzystwo Teologiczne im. św. Jana Kantego.

Pocieszającym objawem jest drukowana produkcja naukowa, mająca tak olbrzymie znaczenie w szerzeniu kultury. Wśród trudności wydawniczych (brak papieru, wysokie koszty druku) ukazują się wydawnictwa ciągle, jak np.: „Caritas”, organ Krajowej Centrali Caritas, poświęcony zagadnieniom katolickiej akcji charytatywnej w Polsce (wychodzi jako miesięcznik od października 1945). Wychodzą monografie, pojawiają się artykuły w prasie codziennej, w tygodnikach i miesięcznikach zasilając ich treść. Wznowiono szereg wydawnictw przedwojennych, a szczególnie poszukiwane ukazały się w nowych wydaniach, wydano też szereg podręczników do nauki religii w szkołach powszechnych i średnich, oraz podręczniki uniwersyteckie, jak np. ks. dr A. Borowski go: *Teologia moralna*, Włocławek 1945, cz. I tom I, s. 344, t. II, s. 373 i wspomniany wyżej podręcznik psychologii w opracowaniu ks. prof. Pastuszki.

W pracy duszpasterskiej staje się pomocnym zbiór kazań przygodnych w opracowaniu ks. dr P. Bobera „W górę serca”, Kraków 1946, t. I, s. 187, t. II, s. 193. Ponadto od sierpnia 1945 rozpoczęto wydawanie pod redakcją ks. dr K. Karłowskiego (Poznań, ul. Szamarzewskiego 3) „Wiadomości Duszpasterskich”; ks. dr K. Jaroszewicz (Kielce, Seminarium Duchowne) redaguje pokrewne czasopismo „Ambona współczesna”. Wśród innych prac ukazały się ks. dr Stanisława Łacha: *Udział ubogich w dochodach beneficjalnych*,

Tarnów 1939 (druk 1945), s. 129; o. dr Joachima Bara, franciszkanina: *Tercjarstwo franciszkańskie*, Kraków 1945, s. 132; nadto o. Bar i o. Zmarz przygotowują bibliografię prawa kanonicznego.

Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy w Krakowie zajmuje pod względem produkcji wydawniczej jedno z pierwszych miejsc. Powołano do życia dwa typy wydawnictw: *Studia Instytutu Teologicznego Księży Misjonarzy* pod kier. ks. prof. dra Usowicza i *Analecta Historica Congregationis Missionis Prov. Polonorum* pod redakcją ks. dra Alfonsa Schletza, profesora Instytutu Teologicznego Ks. Ks. Misjonarzy w Krakowie.

W Studiach Instytutu opublikowano dotąd 3 tomy. I. Ks. Aleksander Usowicz C. M. „Układ cnót i wad w związku z życiem uczuciowo-popędowym u Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu”. Rozprawa doktorska pisana pod kierunkiem ks. Rektora Konstantego Michalskiego w Seminarium Filozofii Chrześcijańskiej Uniw. Jagiell., Kraków 1939, s. 144; II. Ks. Aleksander Usowicz C. M. „Tomistyczna sublimacja uczuć w świetle nowożytnej psychologii”. Kraków 1946, s. 107; Franciscus Bracha C. M. „De existentia purgatorii in antiquitate christiana. Extractum e thesi ad Lauream in Theologia in Collegio Angelico de Urbe nanciscendam”. Cracoviae 1946, s. 80.

W *Analektach* wydał ks. dr A. Schletz dwie prace: tom I-szy „Józef Jakubowski żołnierz i kapłan (1743—1814)”, Kraków 1945, s. 223; tom II-gi „Współpraca Misjonarzy z Komisją Edukacji Narodowej 1773—1791”, Kraków 1946, s. 199. Niezależnie od tych publikacji ogłosił ks. Schletz szkic p. t.: „Ks. Biskup Michał Bartłomiej Tarło opiekun ubogich”. *Caritas* 1946, zesz. 5-ty i odb. s. 16.

OO. jezuita podjęli wydawnictwo „Apostolstwo Modlitwy Księży Jezuitów”. Ukazały się tutaj ks. J. Dordy T. J.: *Szkice przemówień o Matce Bożej*, Kraków 1946, s. 133; ks. K. Wilczyńskiego T. J.: *Serce Maryi Matki Jezusa*, Kraków 1946, s. 333; R. Gräfa: *Tak, Ojczyzna...* Kraków 1946, s. 255.

OO. karmelici w t. XIX-ym Bibliotheca Carmelitana wydali: *Ideał i duch Karmelu* (przekład z języka francuskiego) Kraków 1946, s. 69. O. Bernard, karmelita, redaguje miesięcznik „Głos Karmelu”. OO. franciszkanie redagują w d. c. tak niezwykle popularnego *Rycerza Niepokalanej*. OO. reformaci wydali w oprac. Fr. Gruszczyńskiego: „*Kościół i klasztor OO. Reformatorów w Pilicy*”. Pilica 1946, s. 51. O. dr Kamil Krukowski Zak. Bern. napisał rozprawę: *De potestate ordinarii loci in congregationes religiosas*. Radom 1941.

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego przystąpił do kontynuacji przedwojennych wydawnictw. Jako pierwsza, sygnowana nr. 4 w serii I-ej ukazała się praca ks. doc. dr Ignacego Różyckiego: *Quaestio de natura et gratia seu reparabilitas omnium peccatorum in statu naturae purae*, Kraków 1946, s. 168.

Przypadającej w roku bieżącym 100-ej rocznicy urodzin Brata Alberta Chmielowskiego poświęcili wspomnienia ks. dr Eug. Chomrański (*Caritas* 1946, nr. 9), a ks. rektor K. Michalski obok artykułu (*Tygodn. Powsz.* 1946, nr. 34) wydał doskonałą monografię „*Brat Albert*”, Kraków 1946, s. 202, będącą wyrazem hołdu dla polskiego „Biedaczyny”.

Na uwagę zasługują trzy drukowane przemówienia Prymasa Polski ks. kardynała Hlonda: *Kościół Katolicki w Polsce wobec zagadnień chwili* (przemówienie wygłoszone na akademii ku czci Chrystusa Króla w Poznaniu 28. X. 1945, s. 8); *Zagadnienie rodziny chrześcijańskiej* (przemówienie wygłoszone na akademii ku czci św. Rodziny, 13. I. 1946, s. 11) oraz *Zadania kobiety katolickiej w Polsce dzisiejszej* (przemówienie wygł. w kościele M. B. Zwycięskiej w Warszawie na Kamionku w dn. 23 czerwca 1946 r. Warszawa 1946, s. 11). Encyklikę pap. Piusa XI „*Quadragesimo anno*” z dnia 15 maja 1931 r. omawia ks. dr J. Piwowarczyk (wyd. Kielce 1946, s. 109). W opracowaniu dr St. Zazulskiego (ks. bpa Wyszynskiego) ukazała się praca: *Stolica Apostolska a świat powojenny*, Włocławek 1945, s. 132 (w treści: zestawienie prze-

mówień i pism papieskich w sprawach moralności politycznej i społecznej, ostatni rozdział omawia stosunek Stolicy Apost. do Polski w czasie wojny).

Znana w czasach przedwojennych księgarnia i drukarnia św. Wojciecha (Poznań, al. 27 Grudnia 8) wznowiły swoją działalność, utworzono tu obok sprzedaży własnych nakładów dział zakupu pojedynczych dzieł, jak i bibliotek zbiorowych. M. in. nakładem Księgarni ukazały się S. Jeleńskiego: Światło tajemnic (wznowienie) i o. Woronieckiego: Tajemnica miłosierdzia Bożego.

Na łamach niektórych periodyków pojawiają się od czasu do czasu sporadyczne zestawienia wydanych w Polsce w okresie powojennym książek. Pierwszą zaś próbę całkowitego ujęcia produkcji wydawniczej podjęły 3 autorki: W. Dąbrowska, J. Czarnecka i J. Słomczewska: 555 książek wydanych w okresie powojennym, Warszawa 1946, s. 80. Publikacja b. potrzebna, ale szkoda, że ma liczne luki i nie może stąd kompetować do miłana zupełnego zestawienia. Dział „Religia” jest zaprzeczeniem prawdy wydawniczej w tym kierunku i wykazuje zaledwie 5 pozycji (3—1945, 2—1946).

Na osobną uwagę zasługuje prasa katolicka w Polsce. Najstarszym w okresie powojennym jest „Tygodnik Powszechny”, katolickie pismo społeczno-kulturalne, wydawane przez Kurie Xiążęco-Metropolitalną w Krakowie. Numer pierwszy pojawił się 24 marca 1945, złożyły się nań: życzenia ks. kardynała Sapięhy, artykuł wstępny redaktora ks. dr J. Piwowarczyka „Ku katolickiej Polsce”, prof. St. Kutrzeby „Siły dziejów”, A. Górskiego „O odnowie w kulturze”, O. K. van Oosta „Wielki Tydzień”, prof. Wł. Konopczyńskiego „Ratujmy historię”. Na treść numerów Tygodn. Powszechnego składają się stale artykuły dyskusyjne, poezja, sprawy teatralne (w omówieniu dr T. Kudlińskiego i dr Z. Leśnodorskiego), historyczne aktualności poruszają prof.: Dąbrowski, Lepszy i Szczotka, sztuki plastyczne ks. dr T. Kruszyński i dr H. Blumówna, muzykę St. Ki-

sielewski. Z okazji ważniejszych świąt w Kościele katolickim kilka, głębokich treścią artykułów ogłosił ks. rektor K. Michalski, rocznicom historycznym (z okazji rocznicy urodzin T. Kościuszki, Grunwaldu) poświęcono kilkanaście artykułów, stojących na wysokim poziomie.

Do dalszych czasopism jakie się ukazują, należą „Tygodnik Warszawski” (omawia problemy polityczne), „Odnowa” (omawia katolickie koncepcje gospodarcze), „Dziś i Jutro”, oraz bliska swą postawą katolicką jest śląska „Odra”.

Od września b. r. wychodzi zasłużony miesięcznik „Aetneum Kapłańskie” (wydaw. przez profesorów semin. duch. we Włocławku pod red. ks. doc. dra Stef. Biskupskiego); wznowiono również wydawnictwo miesięcznika ascetyczno-praktycznego dla kapłanów „Homo Dei” (wydawanego przez oo. redemptorystów, redaktor o. Marian Pirożyński). W Krakowie ukazuje się miesięcznik „Znak” (propagujący katolicyzm społeczny). Dotąd ukazały się dwa numery (lipiec, sierpień).

Wśród innych periodyków zasługuje na podkreślenie „Twórczość”, obrazująca przekrój współczesnej literatury polskiej w ogóle. Na łamach „Twórczości” Piotr Grzegorzczak zestawiał w celach informacyjnych wybór faktów o znaczeniu kulturalnym p. t.: „Diariusz kultury polskiej za rok 1945” (wydany też w odbitce). Jest to próba kontynuacji podobnych przedwojennych zestawień. Dalej ukazują się „Nauka i Sztuka”, „Życie Literackie”, „Myśl współczesna”, oraz „Życie Nauki” miesięcznik naukoznawczy, wydawany przez Konserwatorium Naukoznawcze przy Towarzystwie Asystentów U. J. Redakcja „Życia Nauki” zamierza wydawać pod kierunkiem prof. B. Olszewicza „Rocznik nauki polskiej”, który ma zobrazować stan personalny polskich uczonych i zestawiać towarzystwa i instytucje naukowe działające w Polsce, oraz ukazujące się czasopisma naukowe.

Ożywioną i wieloramienną działalność społeczną reprezentuje w dużej skali Krajowa Centrala Caritas. Jako kościelna akcja charytatywna Caritas został powołany do życia uchwałą Episkopatu Polskiego, powziętą na zjeździe w Częstochowie w dn. 26 i 27 czerwca 1945 r. Organizacji tej nadano osobowość prawną-kościelną na mocy kanonu 100 art. 1, 685 i 687 kodeksu prawa kanonicznego oraz art. I, XVI i XXIV konkordatu. Naczelną władzą Centrali jest Episkopat Polski, kierujący całością za pośrednictwem Komisji Episkopatu dla spraw charytatywnych, na czele jej stoją ks. kardynał Sapieha, biskupi Kubina i Lorek; dyrektorem Caritasu mianowanym przez Episkopat jest ks. dr K. Pękala, siedziba Centrali znajduje się w Krakowie, ul. Basztowa 1. Od samego początku swego istnienia Caritas rozwinął we wszystkich stronach kraju owocną działalność dobroczynną w oparciu o fundusze składkowe, pomoc UNRRA i pomoc organizacji dobroczynnej katolików amerykańskich War Relief Services National Catholic Welfare Conference (amerykański Caritas, na czele którego stoi ks. kard. E. Mooney). Działalność społeczna Caritasu spotkała się z aprobatą i uznaniem ze strony kierujących czynników państwowych (Ist. Ministra Opieki Społ. z d. 16. VII. 1945 do Przewodniczącego Komisji Episkopatu). Caritas działa stale nie tylko czynem (szczególnym obrazem tego jest „Tydzień Miłosierdzia” 14—21. X. 1945), ale i słowem. Reprezentantem tego ostatniego jest organ Centrali, noszący w tytule miano organizacji. Pierwszy (a łącznie z nim i drugi numer) tego pisma ukazał się w październiku ub. r. Dotąd wyszło 14 numerów omawiających zagadnienia organizacyjne, regulaminowe, postulaty i programy działania, sprawozdania poszczególnych placówek krajowych, a także artykuły treści historycznej, traktujące o miłosierdziu chrześcijańskim w minionych wiekach i o dobroczyńcach ubogich. Na te tematy piszą głównie ks. prof. Glemma, ks. dr Bracha i ks. dr Schletz. Niektóre artykuły ukazały się w osobnych odbitkach, jak np. ks. rektora K. Michalskiego „Duszę dać”. Kraków 1946, s. 19, ks. A. Schletza o biskupie

Tarle. Szczególny nacisk położono na broszury propagandowe, jak np. „Czym jest Caritas” (2 wydania, s. 12). Należy też zauważyć, że nakładem Caritasu ukazały się w roku bież. praca ks. prof. K. Michalskiego o Bracie Albercie i ks. A. Schletza o współdziałaniu Misjonarzy z Komisją Edukacji Narodowej.

Zorganizowane w Holandii w 1925 r. przez ks. Willenborga Apostolstwo Chorych zostało zaprowadzone w Polsce w r. 1929, a za zgodą Episkopatu Pol. (1930) centralę założono we Lwowie. Apostolstwo Chorych wznowione po wojnie przeniosło w r. 1945 centralę do Katowic (ul. Plebiscytowa 49 a) i w dalszym ciągu prowadzi swą działalność pod kierunkiem sekretarza Apostolstwa ks. Michała Rękasa, który znowu na fali radiowej każdego piątku z Katowic o godz. 16.30 rozmawia z chorymi i zwraca się do ludzi dobrej woli, by spieszyli z tak potrzebną pomocą. Apostolstwo Chorych wydaje także swoje listy miesięczne pod tymże tytułem, redagowane przez ks. Rękasa; pierwszy powojenny numer ukazał się we wrześniu b. r.

Obok Apostolstwa Chorych zostały wznowione inne placówki pracy społecznej, które w okresie okupacji przerwały działalność. M. inn. oo. jezuita utworzyli znowu (18. XI. 1945) dom im. ks. Kuznowicza T. J. tworząc tu internat i półinternat dla ubogiej młodzieży potrzebującej pomocy. Zgromadzenie Ks. Misjonarzy wznowiło pracę w zakładach im. ks. Siemaszki w Krakowie przy ul. Długiej i na Białym Prądniku oraz w Czernej.

Wypadki wojenne, które wstrząsnęły również i Kościołem katolickim w Polsce dokonały wielu szkód i strat idących w różnych kierunkach. Dla zapobieżenia tymże zwołano na dzień 26 i 27 czerwca 1945 pod przewodnictwem ks. kardynała Sapiehy w Częstochowie Konferencję Episkopatu Polskiego. Rozpatrzone na tej konferencji szereg aktualnych zagadnień życia codziennego, poddano omówieniu problemy religijno-wychowawcze i charytatywne, oraz sprawy duszpasterskie zwłaszcza na Ziemiach Zachodnich. Kwestia przesunięcia granic Państwa

Polskiego w kierunku zachodnim, oraz ożywiony w związku z tym ruch osiedleńczy wyłoniły zagadnienie zorganizowania życia religijnego na tych terenach: objęcie w zarząd nowych parafii, zabezpieczenie kościołów, niejednokrotnie zabytkowych, a stojących często na skutek przejść wojennych w obliczu ruiny. W tych kierunkach poszły wysiłki władz kościelnych i delegowanych kapłanów, wśród których znalazło się wielu repatriantów, liczba jednak księży jest ciągle niska w stosunku do liczby osadników. Przy niezniszczonych parafiach, zwłaszcza w większych ośrodkach zakwitła bujnie praca duszpastersko-charytatywna, utworzono filie Caritas'u, zorganizowano domy parafialne, sierocińce, ochronki i kuchnie dla ubogich, powstały sodalicje pań i panów, krucjaty, żywe różańce itd., w które członkowie wkładają wiele serca i rzetelną pracę. Miarą uczuć katolickich są nadto tłumne udziały ludności w nabożeństwach, uroczystościach świątecznych i procesjach.

Poświęcając sprawie życia religijnego wiele uwagi i troski ze strony najwyższych czynników kościelnych dokonano zorganizowania administracji kościelnej. Dla Ziemi Zachodnich z dniem 15 sierpnia 1945 Stolica Apostolska mianowała 5 administratorów z władzą biskupów rezydencjalnych (czynności zaczęły 1. XI. 1945). Od 1. X. 1945 dołączono jeszcze generalny wikariat kłodzki, zależny dotąd jurysdykcyjnie od archidiecezji praskiej, a do Administracji Apostol. Śląska Opolskiego dołączono parafie powiatu głubczyckiego i raciborskiego, które należały do archidiecezji ołomunieckiej. Cała Administracja Apostol. Śląska Dolnego liczy 525 parafii.

Wojna dokonała licznych szczerb w szeregach episkopatu polskiego, poza tym ze względu na dawniejsze wakanse nastąpił szereg nominacji. Na czoło wybija się nominacja Księcia Metropolity Adama Sapiehy na kardynała, dalej Prymas Polski ks. August Hlond arcybiskup gnieźnieński i poznański, został mianowany arcybiskupem warszawskim (ingres w Warszawie 30 maja br.), w związku zaś z uchYLENIEM unii personalnej stolic arcybiskupich w Gnieźnie i Poznaniu arcybiskupem poznań-

kim został ks. bp. W. Dymek, a biskupem sufraganiem gnieźnieńskim ks. dr Bernacki. Biskup sufragan łomżyński ks. dr T. Zakrzewski został mianowany biskupem płockim; prof. Uniw. Wileń. ks. dr I. Świrski biskupem siedleckim; ks. dr Z. Choromański i ks. dr Majewski biskupami sufraganami warszawskimi. Ks. dr Fr. Korszyński biskupem sufraganiem wrocławskim; prof. U. J. K. ks. dr J. Stepa biskupem tarnowskim; biskup ks. Lorek dotychczasowy administrator sandomierski został mianowany ordynariuszem. Ks. dr K. Kowalski doc. U. J. rektor seminarium poznańskiego biskupem chełmińskim. Administratorami Apostolskimi na Ziemiach Zachodnich zostali mianowani: ks. dr B. Kominek dla Śląska Opolskiego, ks. dr K. Milik dla Śląska Dolnego, ks. dr J. Nowicki objął administraturę kamińską, lubuską i pilską. Ks. dr T. Bensch został mianowany administratorem dla diecezji warmińskiej, a ks. dr Wronka dla Gdańska. W ogólności Kościół katolicki w Polsce posiada w tej chwili 4 archidiecezje, 13 diecezji i 4 administracje.

